

Життя і праця Степана Якимовича Дем'янчука були не даремні. Полишені ним зерна проросли і щедро плодоносять. Ідеї його не забуті, а продовжують сьогодні реалізовуватись його учнями, його послідовниками, а їх, повірте, чимало. Продовжуючи себе в своїх вихованцях, Степан Якимович зумів не тільки творити людину, а й творити сам час, якому немає і не буде кінця.

Список використаної літератури:

1. Дем'янчук С.Я. Виховання учнівської молоді на ідеях миру/ Дем'янчук С.Я., Дем'янчук А.С. //Збірник матеріалів Міжнародної науково - практичної конференції «Школа за мир, взаєморозуміння і соціальний розвиток» . - Рівне: РЕП, 1996. - 120 с
 2. Дем'янчук С.Я. Виховання старшокласників на ідеях миру в позакласній роботі: Монографія/ Дем'янчук С.Я., Дем'янчук А.С., Петрук А.П. - Львів, 1995. - 120 с.
- Я голосую за мир /ред. коп. Дем'янчук А.С., Петрук О.М., Пагула ТІ// Матеріали XIII громадських учнівських читань. - Рівне, 2009,- 200 с.

УДК 929:378(477.8)

Ю. С. ДЕМ'ЯНЧУК

проректор з питань економічного розвитку
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука, к.і.н., доц.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ С. Я. ДЕМ'ЯНЧУКА КРИЗЬ ПРИЗМУ ЖИТТЄВОГО ВИМІРУ

Анотація. У статті відображено життєвий і творчий шлях вченого, педагога-практика, новатора і організатора, засновника Міжнародного економіко-гуманітарного університету, академіка Степана Якимовича Дем'янчука.

Наводяться маловідомі дані із його життя та діяльності. Викладені оригінальні підходи із педагогічного досвіду і наукових розробок вченого, які були вперше реалізовані у навчально-виховній діяльності загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів, історії педагогіки.

Ключові слова: педагог, педагогічна діяльність, наукові дослідження, педагогіка миру.

Аннотация. В статье отображен жизненный и творческий путь ученого, педагога-практика, новатора и организатора, основателя Международного экономико-гуманитарного университета, академика Степана Якимовича Демьянчука.

Приводятся малоизвестные данные из его жизни и деятельности. Изложены оригинальные подходы из педагогического опыта и научных разработок ученого, которые были впервые реализованы в учебно-воспитательной деятельности общеобразовательных школ и высших учебных заведений, истории педагогики.

Ключевые слова: педагог, педагогическая деятельность, научные исследования, педагогика мира.

Annotation. In the article the biography and the creative way of the scientist, teacher, innovator and organizer, founder of International University of Economics and Humanities, the scholar Stepan Yakimovych Demianchuk are reflected.

The unknown facts of his life and work are given. The original approaches, based on the teaching experience and scientific researches of scholar, and that were implemented in the educational activity of the secondary schools and higher educational establishments, in the history of pedagogy are outlined.

Key words: teacher, pedagogical activity, scientific research, pedagogy of piece.

Так швидко плине час. З'являється все більше сивини на скронях дорогих для тебе людей. Як невпинний рок вибиває із життя людей, з якими ти прожив не один рік, або навіть мав щастя в твоєму житті хоч на декілька миттєвостей зустрісь. Їх всіх і кожного мені сьогодні не вистачає.

Особливе місце серед них посідає незмірно дорога для мене людина - це мій батько, Дем'янчук Степан Якимович. Вважаю, що мої почуття зрозумілі кожному. Але ще більше тим, хто його знав особисто.

І коли хтось з останніх говорить, що йому пощастило разом працювати з Степаном Якимовичем, чи просто знати його, говорять вони про це щиро. Тому, що вони згадують не людину, яка обіймала високі посади і вони були його підлеглими, а просто з його іменем вони пов'язують спільні звершення, спільні справи, що, не завжди в сприятливих умовах, чогось разом добивались.

Сьогодні переді мною стоїть завдання розповісти про С. Я. Дем'янчука. З одного боку, це завдання складне, адже в рамках конференції, непросто висвітлити життя неординарної людини, яка пройшла великий шлях, насичений багатьма історичними та життєвими подіями.

В його особі поєднувалися такі риси, як педагога-практика, науковця, новатора і організатора. Спробую зупинитись і на характерних для нього людських рисах.

Педагогічна діяльність Дем'янчука Степана Якимовича розпочалася в 1946 році, коли прийшовши з фронту, він став працювати вчителем у Орепівській семирічній школі Ярунського (нині Новоград-Волинського) району Житомирської області. Всього 25 років свого життя він віддав школі. Понад 35 років працював у вищих навчальних закладах. Погодьтеся - це не мало.

Особливо активна діяльність його як педагога розпочалася у середині 50-х років минулого століття, коли був призначений директором Кам'янської восьмирічної, а пізніше - Токарівської та Ярунської середніх шкіл.

Будні сільського життя педагогічного і учнівського колективу школи він постійно намагався урізноманітнити, прикрасити новаторством, дослідницько-пошуковою роботою, до якої залучав усіх - учителів і учнів. На великій шкільній кролефермі виводили породи рідкісних кролів. У теплиці - напівземлянці цілий рік росли квіти та інші дивовижні рослини. Шкільні ділянки були дійсно дослідними. Під керівництвом учителів учні виростили великий рідкісний вазон, за що шкільний колектив був нагороджений медаллю Всесоюзної виставки досягнень народного господарства. Подібні нагороди за успіхи в дослідницькій роботі школа отримувала досить часто. Учнівська виробнича бригада збирала по 100 цн/га кукурудзи, по 500 цн/га цукрових буряків. На той час це були значні показники.

Директора школи можна було побачити на кролефермі, в теплицях, на шкільних ділянках, заготівлі торфу для опалення теплиці, за виготовленням торф'яних горщиків на станках, які він сам ремонтував. Він працював на полях учнівської виробничої бригади під час внесення купромету. Разом з учнями виготовляв та розставляв дерев'яні щити для снігозатримання. Обмолочував зернові біля комбайну та молотарки. Одним словом - без нього не обходилась жодна справа. Більш того, саме він був їх ініціатором.

Нові ідеї, напрями досліджень і новаторства йому підказувало життя, яке він не просто спостерігав, а аналізував, шукав шляхи розв'язання актуальних, злободенних проблем. І ці пошуки завжди увінчувались конкретними позитивними результатами.

Сьогодні нікого не здивує відключення села від світла. У зв'язку з цим, пригадується мені така історія. В с. Кам'янка, де ми проживали в 50-і роки, електричного світла взагалі не було. Передати ту радість, з якою односельчани зустріли

появу першої освітленої вулиці, не просто. А почалось все з того, що батько десь розшукав старий дизель. Разом із вчителем В. М. Погольським, його відремонтували і освітили школу й село. На електростанції чергували учні та вчителі, які безпосередньо й обслуговували агрегати.

Він був педагогом-новатором. Немало його ідей і педагогічних впроваджень були першими в педагогічній та освітній практиці. Всі вони були життєздатні. Багато з них користувалися неймовірною популярністю серед школярів та студентства. Назву тільки декілька, залишивши всі його напрацювання для дослідження вченим та педагогам. Уроки Миру, залучення спортсменів-старшокласників до проведення занять з фізкультури в молодших класах, учнівське читання «Я голосую за мир!», створення Музею Миру. Або взяти таку цікаву форму виховної роботи, як шкільний «Табір на колесах». Суть якого полягала в тому, що влітку кожного року група із 25 кращих учнів на спеціально обладнаному самими школярами автомобілі подорожувала територією всього Союзу. Подорож тривала один місяць. Маршрут здебільшого пролягав по Західній Україні, Білорусії, Прибалтиці, Росії. Можна уявити, скільки цікавих зустрічей, екскурсій, спортивних змагань відбувалось за час подорожі! Як збагачувалися сільські діти.

Деякі форми виховної роботи, які він практикував, переходили зі школи в технікуми і вищі навчальні заклади. Так трапилося вже із названим «Табором на колесах», який в Житомирському сільськогосподарському технікумі очолив викладач Сільман В.С. - один із послідовників Степана Якимовича.

Він також переніс проведення батьківських зборів зі шкіл в інститути. Чого в останніх раніше не було. І що, понині, стало практикуватись у ВНЗ.

Згадується, що в період, коли він працював, час від часу велися розрекламовані компанії на весь Союз по схваленню досвіду «штаталовського» та ін. Проходив рік чи менше, і цей шум затихав. Навколо того, що реалізував Дем'янчук Степан Якимович, не було галасливості. Він самостійно, настирливо це робив. Але в ідеях він був першим. До речі, взяти такий напрямок, як виховання на ідеях миру. Зараз він набуває все більшу популярність і його «авторство» переходить від одного до іншого. І це не дивно. Бо він включає не тільки педагогічні, але і багато інших. Юридичні, філософські, правові, моральні, політичні та ін.

Згадаймо, як в МEGУ щороку проходять читання школярів «Я голосую за мир!». Саме він був ініціатором і організатором їх проведення. Не можна без хвилювання тримати в руках перші збірники дитячих творів. З якою радістю діти отримували свої перші нагороди! На сьогодні вже відбулися читання. З кожним роком коло їх учасників збільшується. У них беруть участь школярі з багатьох областей України. Вони викликають інтерес вже не тільки на Україні.

Характерним для нього була неймовірна одержимість, коли він приступав до впровадження своїх ідей. Для цього необхідно було вишукати матеріальні кошти. Що завжди було не просто. Запалити ними колектив, в якому він працював. Часто «нейтралізувати» керівництво, щоб не заважали організовувати щось нове. Бо нововведення зустрічали завжди насторожено. Продумати реальний план в їх реалізації.

В одному із своїх виступів, у присутності керівників Міністерства освіти він обґрунтував необхідність переходу від семирічної освіти до восьмирічної, як одного із ступенів переходу до повної середньої освіти. Так в практиці його роботи Кам'янська семирічна школа стала восьмирічною, а Токарівська - середньою.

Середніх шкіл в Новоград-Волинському районі на той час було небагато. А тому в Токарівській СШ, з ініціативи її директора С. Я. Дем'янчука, було організовано гуртожиток, де діти з віддалених сіл могли проживати в ньому для того, щоб навчатись. Налагоджено було і харчування. Для післявоєнного часу, таке ново-

введення було суттєвим, адже воно давало можливість найбіднішим дітям здобувати освіту. Набагато пізніше, коли країна піднялася з руїн, аналогічні гуртожитки-інтернати були створені в багатьох школах Союзу.

Скрізь, де працював Степан Якимович, особлива увага приділялась позакласній та позашкільній роботі. На мою думку, найбільш вдалі форми виховання школярів, а пізніше й студентів, він знаходив саме на цьому педагогічному напрямку. Не дивно, що даній проблемі була присвячена одна з перших його публікацій у всесоюзному журналі.

Цікавого в нашій школі було немало. На той час шкільна кіностудія була рідкістю. А в нас вона працювала. Більше того, кінофільми, які знімали й створювали самі учні, займали досить високі місця на кінофестивалях.

До всіх експериментів батько безпосередньо залучав школярів. Один з таких досвідів Токарівської та Ярунської середніх шкіл знайшов схвалення на всесоюзному рівні. Суть його полягала в тому, що учні старших класів - кращі спортсмени, разом з вчителькою, проводили уроки фізкультури в молодших класах. Вони проходили живо, активно. Цим знімалась одна з серйозних проблем: учитель початкових класів, особливо старшого віку, не міг задовольнити потреб рухливих учнів.

Степан Якимович постійно шукав нові форми роботи з дітьми. Як тільки перша людина полетіла в космос - було організовано гру, яка називалась «Зоряний рейс». В її фіналі відбулась зустріч учнів Ярунської середньої школи з космонавтами В. Терешковою та В. Биковським.

Така енергійна творчо-пошукова діяльність батька закономірно привела його до необхідності узагальнити набутий досвід, тобто - до наукової роботи.

Добре пам'ятаю, коли В 1959 році він, щасливий, повернувся з Москви і сказав, що його зараховано до аспірантури. Як завжди, привіз дітям і мамі подарунки. Серед них були надувні кульки з зображенням ракети, яка щойно облетіла навколо Місяця і сфотографувала зворотний бік супутника Землі. В одночасному досягненні радянською наукою і технікою значних успіхів у галузі космонавтики та у виході батька на професійний шлях науки я вбачаю певний символ.

Потрапити до аспірантури було не просто. Як він розповідав, на одне вакантне місце претендувало близько 30 чоловік. Хоч усі наступні іспити батько склав на «п'ятірки», його зарахування було під питанням. Підтримки зі сторони він не мав. Та один учений, прізвище його - Степанов, колишній фронтовик, звернув увагу на батька. Особливо на те, що цей кандидат в аспіранти мав не одну публікацію в журналах, був весь прострілений на війні. Саме завдяки підтримці бойового побратима, Степан Якимович став на професійний шлях зайняття науковою роботою.

Це був другий перевал, який він подолав у своєму житті. Першим було те, що він, зранений, бідний, голодний, повернувшись із фронту, знайшов в собі сили здобути належну освіту і знайти своє місце в житті.

Вступ до аспірантури був логічним продовженням життєвого шляху, обраного ним. Батько несамовито рвався до знань. Всі інститути, в яких навчався, він закінчував достроково. Це стосується і аспірантури, навчання в якій він скоротив усімним захистом дисертації.

Створювалось враження, що ті роки, які забрала в нього війна, прискорювали батька. За рахунок несамовитої праці, природних здібностей, постійного потягу до знань, до нового він наздоганяв, навіть скорочував час.

Жорсткі умови післявоєнного життя не могли його стримати. Якимось мама разом з батьком згадували, як вони весною 1947 року, коли в східних областях України лютував голод, для того, щоб вижити, ходили удвох по полях колгоспу і шукали підмерзлу картоплю. Були й інші труднощі, як-от: студентська сесія ще

не закінчилась, а їсти вже було нічого, тому вони, молоді студенти, змушені були їхати в іншу область за сотні кілометрів, щоб запасти їжею і не померти з голоду. Так, завдяки підтримці рідні, вони й закінчили навчання, отримали дипломи.

Можливо, саме це пояснює особливе ставлення батька до своєї родини, до земляків: усім, хто у важку годину підтримував його, був поруч з ним, він віддячив сповна, вивчивши їхніх дітей та онуків.

Не завжди найкращим чином складалися в нього стосунки з владними структурами. Не всім чиновникам подобаються ті, хто гостро може виступити з трибуни (а Степан Якимович робив це тільки так), хто за своїм інтелектом помітно вивищується над тими, які тримають кермо влади. Такі чиновники терплять розумнішого за себе лише доти, поки інтелектуальна різниця між ними не стане очевидною для всіх. Так трапилось і з моїм батьком.

У 1965 році він успішно захищає в Москві кандидатську дисертацію. Подія неординарна. Її незвичайність в тому, що у такій великій країні, якою був Радянський Союз, директор сільської провінційної школи здобув вчене звання. Та ще й в столиці держави. Саме про це писала тоді всесоюзна преса. Якось у розмові з батьком я запитав, чи є ще в країні директори шкіл - кандидати наук. Він відповів, що є: це директор однієї з міських шкіл (на жаль, я його прізвище забув).

І ось повернувся Степан Якимович у Новоград-Волинський район, а тут його, кандидата наук, зустрічають з прохолодою. Ведуть інтриги, все роблять для того, щоб він не повернувся на попереднє місце роботи, не став директором Ярунської школи, яку він вивів у передові.

Пояснення такої ситуації я знайшов для себе через багато років, коли довелося працювати в районних керівних ланках: не могли деякі недоучки, що керували тоді в Новоград-Волинському районі, дозволити, щоб поруч з ними працювала така неординарна особистість.

Батько не став робити трагедії з ситуації, що склалася, махнув рукою і пішов працювати директором Андріївської середньої школи Червоноармійського району Житомирської області, де відразу почав згуртовувати навколо себе однодумців. В результаті - через деякий час завуч цієї школи Наталія Антонівна П'ятківська також стала кандидатом наук.

Скрізь, де б не працював, він залучав до наукового пошуку людей, які мали до цього певний хист. Розмови з такими людьми він проводив дуже часто, енергійно й аргументовано. Чим змушував кожного повірити в свої можливості, і не тільки інтелектуальні, але й людські та професійні. З часом учні та колеги Степана Якимовича, досягнувши вершин науки, ставали кандидатами, докторами наук, доцентами, професорами, деканами, завідувачами кафедр, директорами.

Для Степана Якимовича головним було не стільки, які оцінки студент отримував в інституті, з яким дипломом, червоним чи синім, його закінчив, а як він ставився до життя, до наукових досліджень. Саме тому серед його знайомих і колег завжди були ті люди, які в свій час в силу різних обставин не отримали червоних дипломів, але мали знання і хотіли працювати. З характерними для нього людяністю, проникливістю, відчуттям, він умів розгледіти таких людей. Отримавши від батька заряд впевненості в своїх можливостях, вони починали займатись наукою і згодом ставали справжніми науковцями. Безумовно, тих студентів, які навчалися на «відмінно», він цінував особливо.

Він залучити до наукової роботи людей будь-якого віку, досвіду, з будь-яким стажем роботи. Серед його аспірантів, учнів були сивочолі і юні.

На сьогодні вже відбулися читання. З кожним роком коло їх учасників збільшується. В них приймають участь школярі з багатьох областей України.

Особливо цінував Степан Якимович вчителів-практиків, тих, хто після інституту працював в школі, педучилищі, коледжі і намагався безпосередньо займатися науковою роботою. З ними він підтримував постійні наукові зв'язки, допомагав, підказував. Серед них були й такі, які не ставили за мету написання дисертації, а мали насолоду від того, що проводили наукові дослідження, що їхня праця знаходила визнання, відображалася в публікаціях. Пригадуються чудові стосунки з вчителем Деражнівської середньої школи Костопільського району Ярославом Омеляновичем Войцешком, поетом-гумористом Краськом із Сарненської району, директором Вербської школи-інтернату, Героєм соціалістичної праці Ганною Дмитрівною Нестеренко та багатьма іншими.

Він не любив людей інертних, лінивих, тих, хто бачив в науці тільки солодкий, а не солодко-гіркий плід. Зате активних, працелюбних поважав, всіляко допомагав їм, підсаджував на дерево науки, щоб зривали його плід. Саме тому, багато з його учнів досягли вагомих наукових результатів, причому не тільки в галузі педагогіки, але й психології, фізики, економіки, у військовій справі...

Займаючись науковою роботою, Степан Якимович не залишався осторонь від буденних справ. Де б не працював, він будував нові школи, стадіони, спортивні майданчики та ін. Як особистість, поєднував у собі якості практичного педагога, проектувальника, будівельника.

Тільки став директором Ярунської середньої школи, відразу ж разом з колективом учнів та вчителів розпочав будівництво дамби. Під час розливу р. Церем вона давала можливість учням значно скоротити шлях до школи. Та й жителям села створювала немало зручностей.

Батько був класичним представником трудової інтелігенції. Не в тому розумінні, яке було закладено в Конституції СРСР, де говорилося, що соціально-політичну основу радянського суспільства складає союз робітничого класу, колгоспного селянства і трудової інтелігенції, а зовсім іншому: будучи високоосвітленою людиною, він ніколи не цурався так званої «чорнової роботи». Цьому можна навести багато прикладів. Згадується така історія.

Наша тітка, Євдокія Михайлівна, працювала викладачем одного технікуму, який знаходився в Новоград-Волинському районі. Підходить якось вона схвилювана до мами і розповідає, що у вчительській дехто говорив: «Видел вчера директора Токаревской школы. Шёл по грязи и на исковерканной шее нёс рамки для картин. Станный он какой-то человек...»

Не міг цей горе «інтелігент» зрозуміти чому на зраненій фашистським осколком шиї та руках, переступаючи простріленими ногами 12 км по бездоріжжю, Степан Якимович ніс рамки для картинної галереї, яка створювалась у школі.

Скільки за своє життя він витримав ударів недоброзичників, заздрісників! Але намагався не звертати на це уваги. Вони бомбардували листами різні інстанції, а він йшов вперед і тільки вперед. Ніколи, як і на фронті, не відсиджувався в окопі.

Батько не любив нездорової кон'юнктури. За радянських часів поширеним явищем були так звані «анонімки». Він ненавидів тих, хто заочно і підло зводив рахунки. Сам був прикладом для інших. Всі, хто його знав, пам'ятають, що він завжди вів полеміку відкрито, надзвичайно гостро, емоційно. Ніколи не боявся заслужено когось зачіпати, яку б посаду ця людина не обіймала. Критикуючи, ніколи не вдавався до «заборонених», як кажуть спортсмени, прийомів. Навпаки, швидко відходив, і своєму вчорашньому опоненту намагався всіляко допомогти.

У декого може виникнути питання: «Чому Степан Якимович поїхав до Москви шукати наукову істину?» Як пояснював він мені, на той час, в столиці Союзу була менша корупція, ніж в Україні. До того ж у Москві зосереджувався найсиль-

ніший науковий потенціал. Думаю, не останню роль відіграло й те, що батько був у всьому максималістом. Та й перші публікації батька з'явилися саме у Москві.

Його обурювало те, що деякі представники владних структур говорили про необхідність керуватися науковими методами в управлінні суспільством, а в дійсності робили навпаки, науку використовували як щирму для прикриття своїх дій. Не рахувались з об'єктивними законами розвитку. Батько не терпів лицемірства чиновників, подвійних стандартів, ігнорування науки.

Для заняття науковою роботою були труднощі й об'єктивного характеру. Існувала величезна різниця в умовах життя міського й сільського населення. Не випадково, що однією з головних доктрин недалекого минулого було стирання різниці між містом, і селом. Батькові доводилося займатися веденням підсобного господарства, думати про воду, опалення квартир вчителів і приміщення школи. Словом, вирішувати безліч господарських справ. Директорам шкіл це дуже відомо.

Віддаленість від бібліотек, наукових центрів компенсував значною кількістю періодичних видань, які він випишував. Постійно слідкував за пресою і багато сам публікувався в різних газетах та журналах. Був завжди в курсі нового. Знав що де робиться в науці, світі. Пропускав через себе величезний обсяг інформації. Причому різнопланової, не тільки педагогічної. Це відчували його співрозмовники. Він міг на достатньо компетентному рівні вести розмову з істориком, фізиком, психологом, педагогом, біологом і людьми інших професій.

Багато науковців Москви, Києва, Мінська та ін. міст колишнього Союзу з нетерпінням чекали його неординарних виступів на наукових конференціях і засіданнях Академій Наук. Він не боявся полеміки. Був завжди впевнений в собі й цьому вчив своїх учнів.

Не раз бувало, що перед захистом тієї чи іншої дисертації, керівником якої він був, з'являлись на неї необгрунтовані зауваження. З якої б боку вони не надходили, яку б посаду опонент чи рецензент не обіймав, але якщо думка не поділялась Степаном Якимовичем та його однодумцями, вони завжди відстоювали свою позицію. Батько ґрунтовно володів науковим методом переконання. Багато науковців можуть підтвердити, що ніде він не був таким безкомпромісним, як у науці. У вистоянні своєї позиції він завжди був настирливим і впертим в доброму розумінні цих слів.

Ці риси характеру, разом з іншими, були тими складовими, які давали можливість досягати здавалось би неймовірних цілей, спрямованих, як завжди, на творення добра. Це відмічали всі, хто батька знав.

Наукові інтереси С.Я.Дем'янчука виходили за межі району, міста, республіки.

Взяти хоча б географію його публікацій. Він підтримував зв'язки з багатьма науковими центрами, школами. Точніше, не тільки підтримував, але й справляв вплив на їх становлення та розвиток. Відбувався взаємообмін ідеями. Немає такої області в Україні, якої б не торкнулась його наукова школа, де б не працювали його послідовники, учні, однодумці.

Як тут не згадати відомих людей в науці та на освітянській ниві: Героя України, доктора психологічних наук, ректора Острозької Національної академії Ігоря Демидовича Пасічника; Вченого секретаря Національної академії педагогічних наук, академіка Миколу Борисовича Євтуха; доктора педагогічних наук, професора Волинського державного університету Андрія Сергійовича Несімчука; директора інституту педагогічної освіти, доктора педагогічних наук Світлану Валеріївну Лісову; керівника одного з Одеських ВНЗ доктора педагогічних наук, професора Аллу Михайлівну Богуш та багато ін.

За своїм характером він був доброю і відвертою людиною. Щедро ділився своїми ідеями, планами. Радів, якщо інші науковці їх реалізовували. Але коли його ідеї привласнювались іншими - це його обурювало.

Батько був генератором нових ідей. Він добре бачив, відчував суть будь-якої проблеми, вмів помітити найактуальніші серед них. Мало хто міг так точно сформулювати найзлогороденішу тему дисертаційної роботи. Всі вони, як правило, координувались, знаходили визнання на вчених радах.

Мати С. Я. Дем'янчука своїм науковим керівником бажало чимало людей. Однією з причин цього була та конкретна суттєва допомога, яку він завжди надавав своїм учням. Вмів захистити слабшого. Це особливо цінували його учні і колеги.

Про якість роботи батька як наукового керівника говорить те, що жодного разу не було зривів у захисті дисертацій його аспірантами. І це при тому, що відбувалися вони в різних містах, за таємним голосуванням. Його учні пройшли десятки вчених рад, витримали непрості іспити перед сотнями професорів, докторів, академіків.

Всім відомо, які жорсткі вимоги ставляться ВАКом що до оформлення дисертації, а також публікацій та рукописів. Перебільшення та часті зміни, які йшли зі сторони цього грізного органу, його завжди обурювали. Він вважав, що часто за формою наукової роботи втрачається її зміст, відволікається увага від наукової думки. Але, незважаючи на це, Степан Якимович ретельно ставився до оформлення наукових робіт. Він завжди першим дізнавався про зміни у вимогах ВАКу. Кожен, хто працював поруч з ним знав, як серйозно він опрацьовував бюлетені ВАКу. Лише у нього колеги могли дізнатись про всі нововведення Вищої атестаційної комісії. Взагалі все, що він писав, було без помилок, відзначалось грамотністю.

Батько завжди намагався першим дізнатися про успішний захист дисертації своїм колегою. Відразу ж повідомляв про це родину, незважаючи на пізній час, телефонував іншим. Радів за інших по-дитячому широко.

Виявляв велику моральність у науці. Це підтверджує навіть тематика його досліджень, розробок його учнів. Взяти хоча б проблему виховання на ідеях миру. Цей спалах в науці вже не загасити. Хоч спочатку дехто із заздрісників іронічно сприймав цю проблему. Але вона все більше і більше поширювалась, знаходила все більше послідовників. І не тільки в педагогічному, а й в багатьох інших колах. Народившись в педагогічному середовищі, вона давно вже вийшла за рамки однієї науки.

Особливо теплим було ставлення батька до колег, співробітників, студентів, учнів.

На кожне свято ми отримували сотні вітальних листівок, телеграм. Це свідчило про величезну повагу до Степана Якимовича його колег, друзів, знайомих, учнів. Та й він, в свою чергу, заздалегідь направляв вітання всім рідним, близьким, знайомим. Нікого не забував. До того ж, завжди підраховував, скільки днів буде йти пошта, щоб людина отримала вітання вчасно. Кожен конверт, листівку, він не просто підписував, а, я б сказав, вимальовував. Робив це повільно, вдумливо, ніби виражаючи своє ставлення до людини. На написання вітань він витрачав не один вечір - так багато їх було. І все це при його зайнятості.

Він поважав кожну людину.

Коли будь-хто вислав ту чи іншу наукову роботу, яка мала йти на захист чи до друку, завжди ретельно її рецензував, писав відгук і вчасно відправляв поштою. Нікому ніколи не відмовляв, незважаючи на свою зайнятість. В хорошому розумінні він був дуже в цьому педантичним. А можливо, навіть і педагогічним, бо своїм прикладом показував, як колега повинен ставитись до колеги.

Степан Якимович постійно дбав про зміцнення наукового потенціалу інститутів, в яких він працював. Це стосується і педагогічного, і економіко-гуманітарного інститутів. Багато його вихованців працює зараз у різних вищих навчальних закладах України. Що ж стосується РЕП, то варто зазначити, що ніде він стільки, уваги не приділяв науковим проблемам, як у цьому інституті. А скільки людей, відо-

мих в наукових колах й не тільки України, прийшло працювати сюди завдяки йому. За короткий період, у МЕГУ було захищено багато дисертацій. Виступи вчених інституту знаходили схвалення в різних країнах світу: Японії, США, Ізраїлі, Росії, Словаччині, Польщі, Німеччині, Бельгії та ін. До всього цього доклав він чимало зусиль.

Одним із найголовніших запитань, що стосується його життєдіяльності, творчості, є те як йому вдалося започаткувати створення ВНЗ нового типу, який на сьогодні носить назву Міжнародного економіко-гуманітарного університету і став знаним, відомим не тільки на Україні, а також в Європейських та інших країнах. Зовсім не випадково, логічним стало присвоєння його імені цьому університету.

Тоді, коли Степан Якимович приступив до реалізації свого задуму мало хто вірив в його здійснення. Не мало було скептиків, які знали скільки бюрократичних перепон необхідно подолати на цьому шляху. Були відкриті і скриті недружелюбці. Вони злораділи, що на кінець Дем'янчук «зламає шию», як говориться. Але такого «щастя» він такій категорії не дарував.

Насамперед, чому? На мою думку, тому, що де б він не працював в школі, інституті чи інших колективах Степан Якимович умів, по перше, зарядити своїми ідеями неординарних людей, які мали науковий потенціал, були здібними педагогами, вже проявляли себе в конкретних справах і просто були бійцями за характерами - рисою, яка була найхарактернішою для Степана Якимовича.

Це були люди різні за професіями, за життєвим досвідом. Серед них були фізики, математики, природознавці, педагоги, мовознавці, літератори, економісти, психологи і керівники підприємств, які працювали в різних галузях.

Як тут не згадати імена тих, хто став цементуючим фактором в створенні колективу університету. Це, насамперед, фізик Беднарчук Д.Й., психолог Ямницький М.Н., педагог Мітюров Б.Н., математик Джунь Й.В., керівник підприємства всесоюзного значення Кушнір В.І., майбутні проректори університету Тадеєв П.О., Пелех Ю.В., і, звичайно, його син, ректор університету, Заслужений працівник Вищої школи України, доктор педагогічних наук, професор Дем'янчук А.С.

По-друге, думаю це було найголовнішим в створенні МЕГУ. Це те, що **люди в нього вірили**. І тому за ним пішли. Такий крок вони зробили б не за кожним...

Люди в нього вірили. Бо жодну справу, яку б він не починав, він доводив до кінця. Не зважаючи на всі складності в її реалізації. Завжди це робив енергійно, вкладаючи в справу всю свою професійну майстерність, втягуючи у вир справи своїх однодумців. Думаю, що на сьогодні без цього колектив МЕГУ не став би багатотисячним колективом.

І це при тому, що цей своєрідний фенікс з'явився на розвалинах бувшої радянської країни. На початку 90-х років, в умовах занепаду народного господарства, інших негативних процесів. Він дав роботу тисячам сімей. За 17 років в університеті здобули освіту понад 30 тисяч молодих людей. Він об'єднав творчими ідеями, роботою тисячі долей. В державну казну поступали мільйонні кошти. І це при тому, що цей ВНЗ ніколи жодної копійки не отримував з бюджету.

Хто знав батька ближче, пам'ятає, що він виписував велику кількість журналів і газет. Думаю, що ніхто їх стільки не читав, як він. Поштова скринька часто не могла вмістити всіх. Якщо ж виявляв, що той чи інший номер газети або журналу не надійшов, ходив на поштове відділення вияснити, чому. Пресою починався і закінчувався, кожен його робочий день. Обід і вечеря. Перш, ніж сісти до столу, він брався за газету.

Батько мав рідкісну пам'ять. Якщо хтось неправильно називав місце чи час якоїсь події, доходило до суперечки. Переможцем з неї виходив завжди він.

Особливе було у нього ставлення до книг. Вже проживаючи в м. Рівне, він щотижня робив своєрідний обхід книжкових магазинів. Дуже ретельно ознайомлювався з новою літературою і щоразу купував декілька книжок. Сімейна бібліотека поступово зростала, і, зрештою, дійшло до того, що вже не було куди ставити книжок. Але старих книг ніколи не знищував, в іншому випадку вони перекочували на дачу. До них у батька була особлива шана і любов.

Щоліта ми говорили батьку: «Поїдь відпочинь у санаторій, чи на курорт». Та він завжди відмовлявся.

Чому батько, як інші, ніколи не їздив відпочивати, я зрозумів, коли на мою чергову пропозицію він відповів: «А як я їх заберу з собою?» - «Кого?» - запитую. Він мовчки показав рукою на книги.

Досить поглянути на бібліотеку, зібрану Степаном Якимовичем, і стане зрозумілим, як формувався його всебічний розум. Заповнені книжками всі шафи були для нього не антуражем. Він без них не міг жити. Духовно, розумово. Всі вони ним перечитувались, опрацьовувались. Тільки йому була відома система їх розташування, і якщо хтось позичав і не повертав ту чи іншу книжку, він гнівався, у нього зникав настрій.

У той же час щедро ділився з іншими тим, що мав. Саме Степан Якимович був ініціатором акції поповнення бібліотеки РЕГІ та Рівненського педагогічного інституту із власних бібліотек науковців. Його ініціативу підтримали всі, хто міг.

Батько завжди пізно лягав і рано вставав. Неймовірним було те, як він витримував такий ритм. І це було не епізодично, а постійно. Стало способом його життя. Те, що він приходив на роботу дуже рано та пізно повертався додому, бачили всі. А ось те, що сидів він ще й ночами - тільки сім'я. Важко було збагнути, де після інтенсивного робочого дня він знаходив у собі сили сідати за письмовий стіл і працювати.

Відмічу ще деякі його риси, завдяки яким він увійшов у безмежний світ науки.

Відомо, що в науку приходять найбільш допитливі та настирливі, ті, в кого є потяг не просто до знань, а й до пошуків і відкриттів. Ці риси батько мав. Крім того, його характеризувала неймовірна працелюбність, енергійність. У нього були великі розумові здібності й сильний характер. Маючи такі риси, Степан Якимович не міг не опинитися у вирі науково-дослідницького життя.

Він міг себе реалізувати не тільки в педагогіці, але й в інших галузях науки, про що мені колись казав мій товариш Олександр Кочерга - один із конструкторів добре відомої у світі космічної системи «Буран».

Він ніс неймовірне навантаження і в той же час мало відпочивав. Відпочинком вважав роботу на городі, дачі. Тут кожний кущик, деревце обласкані його руками.

На лікарняному ліжку був тільки після важких поранень у роки війни. В мирний же час, нам лише двічі, до того ж з великими зусиллями, вдалося вмовити батька лягти в лікарню. В той час у нього був інсультний стан. Але навіть у лікарні він не залишав роботи, писав.

У м. Рівному в свій час він був одним з перших науковців, які захистили докторську дисертацію. Крім нього, доктором філологічних наук став К. В. Наумов. За ними потяглися й інші. Немало дисертацій було захищено з фізики, хімії, педагогіки, інженерних дисциплін, мови.

Але ніхто так часто не публікувався в пресі, журналах, збірниках, як Степан Якимович. З часом він став одним з перших академіків у Рівному.

Величезну роль у житті Степана Якимовича як ученого відіграла наша мама - Віра Михайлівна. Вона разом з ним навчалася в інституті. Тривалий час у його школі працювала вчителькою початкових класів. В нашій сім'ї бували відомі вчені.

Мама жила життям батька. Вона, як ніхто, знала всі його проблеми. У її підтримці він знаходив сили і натхнення. Вона була йому порадицею. Батько себе ніколи не переоцінював: у всіх справах - великих чи малих - він завжди радився з членами родини, і в першу чергу - з мамою. Але й ніколи не перекладав своїх обов'язків на маму. Сім'ю батько сприймав як щось святе і все робив для благополуччя родини. Особисто я, як би не намагався, ніколи не зможу віддячити батькові за його доброту, за тепло, за розум, за все те, що він за життя дав мені як сину.

Його гостинність відчув на собі кожний, хто побував в нашій хаті. Нікого ніколи він не випустив за поріг, щоб не пригостити за столом. Гостей в нас бувало багато. Скажу вже без секрету. Мамі від такого навантаження було важкувато біля кухонної плити. Але іншим бути він просто не міг. Та й мама була гостинною.

Взагалі говорити про різнохарактерну сміливість цієї людини говорять багато епізодів його життя.

Він не боявся висловлювати свої думки та позицію в умовах жорсткої тоталітарної системи.

Пригадується, зі спогадів бувшого голови райвиконкому Яруньського району, Житомирської області Нікуткіна Івана Прохоровича. Активні виступи молодого вчителя Грківської семирічної школи Степана Дем'янчука помітило районне керівництво і запропонувало йому очолити колектив районної газети. На що він не погоджувався, мотивуючи, що його покликання - це робота вчителя. Тоді викликали його на бюро райкому партії і категорично заявили, якщо не йдеш головним редактором газети, то поклади свій партквиток. Важкими кроками він наближався до першого секретаря райкому, тримаючи у руках партійну книжку. Але напівдорозі зупинили, задавши запитання: «А директором Кам'янської семирічної школи підеш?» Він твердо відповів, що піде. «Тоді не кидайся партквитком. Іди і працюй...» сказав один із керівників району. На той час в 50-х роках, така впертість могла стати життєвим крахом.

Або що стосується його сміливості, пригадується інший непростий епізод. Збереглися документальні кадри зі спогадів професора Бориса Ільковича Степанишина, який розповів великій аудиторії в залі Рівненського педінституту бувальщину про сміливість свого колеги Степана Якимовича Дем'янчука.

Який тільки один, із всіх присутніх на парткомі, заявив про його підтримку як людини, яка належала до «Просвіти». За що професор Степанишин Б.І. був позбавлений роботи і не один рік переслідувався. Тільки авторитет батька, як декана і те, що в керівництві інституту були його вихованці, врятувало, на мою думку, від такої ж долі, яка чекала його колегу.

Особливе місце в його житті займав спорт. Що було значним фактором неймовірної працездатності, сильними рисами характеру. Він вів, як говориться, здоровий спосіб життя. Не палив, сильних спиртових напоїв ніколи не вживав. Навіть на фронті відмовлявся від ста грамів так званих «наркомівських», які перед атакою на ворожі укріплення давали для сміливості.

У молоді роки його постійно бачили на спортивних майданчиках, футбольному полі разом з учнями та студентами. Пізніше, один з його відомих вихованців-спортсменів жартував: «На старті Степан Якимович нас проводить, а на фініші кросу-вже першим зустрічає...» Він завжди був разом з молоддю у вирі спортивних змагань. За це його вони дуже любили і поважали.

На стадіоні в м. Рівному, поважаючи його як вболівальника, адміністрація виділила сивочолому прихильнику спорту постійне місце на трибуні. Адже він, за будь-якої погоди, на якому б місці футбольна команда не була, обов'язково відвідував усі матчі.

Особливою його підтримкою завжди користувалися спортсмени. А тому серед його вихованців немало відомих спортсменів - чемпіонів Європи, світу і просто гартованих людей. Скільки років немає Степана Якимовича, а вони навіть сьогодні будучи, як говориться «в літах», з вдячністю передають привіти з різних міст України до МЕГУ, який носить його ім'я.

Це була смілива людина, про що говорять його бойові нагороди, ордени та медалі: «Червоної Зірки», «Вітчизняної війни I та II ступенів», «За відвагу», «За перемогу на Німеччиною», «За взяття Кенігсберга».

Переді мною лежить повідомлення, яке надійшло до родини буквально цієї весни, 2010 року. На великий жаль, батько про нього за життя не знав.

У наказі № 22/Н від 10 липня 1944 року по 17-му Гвардійському стрілковому полку, 5-ї дивізії, 8-го гвардійського стрілкового корпусу, 11-ї гвардійської Армії, 3-го Білоруського фронту говорилось: «Від імені Президії Верховної Ради Союзу РСР» нагороджу медаллю «За відвагу» п. 7, командира відділення 6-ї стрілкової роти гвардії сержанта Дем'янчука Степана Якимовича за те, що він 26.06.1944 р. в бою за с. Високе, Оржанського району, Вітебської області взяв в полон 2-х німців...»

В цивільному житті він не завжди вписувався в нагородну систему, яка існувала при Радянському Союзі. То за віком, то за прямою в характері.

Але найвищою нагородою для нього була пам'ять про колег, земляків, громадськість, простих людей.

Пригадується 14 вересня 2009 року в с. Орепи, де він народився, зібралися тисячі жителів з Житомирщини та Рівненщини. Серед них були школярі і студенти, вчителі і викладачі ВНЗ, багато люду, які знали мого батька.

У центрі села відбулося підняття великого полотнища Державного Прапора України, виступали керівники районів, областей, учні і педагоги, бувші односельчани. Проходили спортивні змагання та концерт. Центральну вулицю села було названо іменем академіка Степана Дем'янчука. Та і в селі Гірки Новоград-Волинського району сесія сільської ради дала одній із вулиць його ім'я. У м. Рівному бережуть про нього пам'ять. На відкритті стели з зображенням С. Я. Дем'янчука тодішній заступник міського голови м. Рівного Світлани Богатирчук заявила: «Я не пам'ятаю жодного рішення, коли б депутати міської Ради проголосували б за нього одноголосно. А за присвоєння імені академіка С. Дем'янчука одній із вулиць м. Рівного та імені університету, який він заснував - одноголосно».

Одна із колишніх його учениць Ольга Денисюк так виразила свої почуття:

«Не знати, чи сам вибрав собі долю,
Чи долі обранцем став,
Та серце віддав повоєнній школі,
Усе, без останку, віддавав.
А задуми творчі важко й злічити,
Горіння - спосіб життя.
Для юні й колег він був Майстер, Учитель -
Таким і пішов в небуття».

с. Ярунь. 2001 р.

Є цілий ряд наук, які займають особливе місце в вихованні людини. Серед них - педагогіка. Наскільки С. Я. Дем'янчуку вдалося реалізувати себе в ній - говорять факти.

Коли директора Токарівської школи вирішили перевести до Ярунської, старшокласники першої - плакали. Ті, хто працював в Рівненському педагогічному Інституті, пригадують, якими бурхливими аплодисментами вітали студенти Сте-

пана Якимовича, коли в актовому залі називали його ім'я. А думки колег-науковців, які часто згадують про те, що ним зроблено. Думаю, це і є найвищою оцінкою його роботи.

Про мого батька, Степана Якимовича Дем'янчука, можна згадати багато доброго і не тільки як про науковця. Думаю, що всьому свій час. Упевнений, що не тільки в світі науки він буде жити завжди. Бо його справу продовжують учні, живуть його ідеї, університет, який він створив.

І.А. ЗЯЗЮН

*директор Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих АПН України,
дійсний член АПН України, д.філос.н., проф.*

ПРО ІЄРАРХІЮ ЦІННІСНИХ МОДАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. Узагальнено історико-філософські і філософсько-аналітичні підходи до виникнення аксіологічного розділу філософії, що має у своєму розвитку до нашого часу важливе методологічне значення для філософії освіти, педагогіки, психології, теорії і методики освітніх систем, культурології, інших гуманітарних, суспільних наук, які вивчають людську особистість у взаємовідносинах із природою, технікою, технологіями та внутрішньою духовно-фізіологічною системою «Я» («Я» зовнішнє, «Я» внутрішнє). Цінності існують як речі і властивості, суспільні ідеали чи індивідуальні ціннісні уявлення (сенси), що виявляються в різних формах поведінки й діяльності людини, перетворюючись водночас у предметне чи соціальне середовище. Людські інтереси й потреби є віссю, навколо якої об'єднуються ціннісні реальності як системи відношень.

Ключові слова: аксіологія, цінність, система цінностей, світ цінностей, ціннісні відношення, ціннісні орієнтири, потреби, інтереси.

Анотация. Рассматриваются историко-философские и философско-аналитические подходы к возникновению аксиологического раздела философии, имеющего в своем развитии до нашего времени важное методологическое значение для философии образования, педагогики, психологии, теории и методики образовательных систем, культурологии, других гуманитарных и естественных наук, изучающих человеческую личность во взаимоотношениях с природой, обществом, техникой, технологиями и внутренней духовно-физиологической системой «Я» («Я» внешнее, «Я» внутреннее). Ценности существуют как вещи и свойства, общественные идеалы или индивидуальные ценностные представления (смыслы), которые проявляются в разных формах поведения и деятельности человека, превращаясь в одночасье в предметную и социальную среду. Человеческие интересы и потребности представляют собой ось, вокруг которой объединяются ценностные реальности как системы отношений.

Ключевые слова: аксиология, ценность, система ценностей, мир ценностей, ценностные отношения, ценностные ориентиры, потребности, интересы.

Annotation. In the article it was generalized both historical-and-philosophical and philosophical-analytical approaches to occurrence values-centered section of philosophy having in its development the important methodological value for philosophy of formation, pedagogy, psychology, the theory and a technique of educational systems, cultural science, other humanitarian and natural sciences studying the human personality in mutual relations with the nature, a society, technics, technologies and in spiritually-physiological System «I» («I» external, «I» internal). Values exist as things